

Sl 64 Sigtuna, Kv. Professorn 1

Litteratur: H. Gustavson, Verksamheten vid Runverket, Stockholm, i: Nytt om runer 15 (2001), s. 22; H. Gustavson, Personnamn i inskrifterna på runföremålen från Sigtuna. Namn på stort och smått. Vänskrift till Staffan Nyström den 11 december 2012 (2012), s. 105, 110.

Äldre avbildning: H. Gustavson, teckning a.a. 2001, s. 22.

Signum i Samnordisk runtextdatabas: U NOR2000;22

Vid en arkeologisk undersökning i kv. Professorn 1 i januari 1999 påträffades en runristad sländtrissa. Fyndet gjordes i ett brandlager (Ruta D12. Kontextnummer 631. Fyndnummer 48313). Enligt museets föremålsdatabas hör sländtrissan hemma i perioden 1200–1220.

Sländtrissan är tillverkad av svartblå täljsten. Dess diameter är 38 mm, tjockleken 9 mm. Hålet i trissans mitt är 7 mm. Runornas höjd 7 mm. Sländtrissan har inte kunnat återfinnas i museets samlingar.

Runinskriften löper längs sländtrissans omkrets på ovansidan med runornas toppar in mot en begränsningslinje som löper innanför omkretsen. En motsvarande begränsningslinje finns på sländtrissans undersida, men här har inte några runor varit ristade (se fig. 3).

Fig. 1. Sländtrissan Sl 64 från kv. Professorn 1. Foto av Bengt A. Lundberg 1999 (RAÄ/KMB f9915802).

Inskrift:

hulma · gierþi · at · sihtrygs · i · esi · þitta

5 10 15 20 25

Holma gærði at Sigtryggs i Æsi(?) þetta.

»Holma gjorde hos Sigtryggs i Äs(?) detta (dvs. runorna och sländtrissan?).»

Runristade lösföremål från Sigtuna

SI 64 Sigtuna, Kv. Professorn 1.

Fig. 2. Sländtrissan SI 64 från kv. Professorn 1. Foto av Bengt A. Lundberg 1999 (RAÄ/KMB f9915808).

Fig. 3. Baksidan av sländtrissan SI 64 från kv. Professorn 1. Foto av Bengt A. Lundberg 1999 (RAÄ/KMB f9915809).

Till läsningen: 1 **h** har dubbelsidiga bistavar. Överlång bistav i 3 **l**. Den ensidiga bistaven i 5 **a** är mycket grund men säker. Efter 5 **a** finns ett skiljetecken i form av en punkt, likaså efter 11 **i**, 13 **t**, 21 **s**, 22 **i** och 25 **i**, men ej efter 29 **a**. 6 **g** är stungen med en punkt mellan huvudstaven och bistaven. Punkten träffar bistaven. 8 **e** är något vittringsskadad. På huvudstavens mitt finns en punktartad fördjupning, som bedöms vara en stingning. Den ensidiga bistaven i 12 **a** är utvittrad men säker. 9 **r** liksom 18 **r** har öppen form. Dubbelsidiga bistavar i 13, 17 och 28 **t**. En kantskada har tagit bort nedre delarna av runorna 14–18 **sihtr**. 19 **y** stungen med en punkt mellan huvudstav och bistav. 23 **e** är stungen med en punkt något ovanför huvudstavens mitt. 29 **a** har ensidig bistav.

Stora mängder sländtrissor har påträffats vid arkeologiska undersökningar i Norden, några av dem bär runor såsom sländtrissan från Brunflo i Jämtland och Saxholmen i Ölme i Värmland. En sländtrissa är vanligen av sten, bränd lera, ben eller trä. Genom sin tyngd kunde den få tenen att rotera vid spinningen. Däremot är själva tenen, trästickan, av naturliga skäl mindre ofta bevarad. Inför spinningen trädde trissan på tenen något ovanför eller under dennas mitt. Vid spinningen fäste fibermaterialet, vanligen ull eller lin, vid en liten krok (nocken) överst på tenen. Fibern drogs successivt ut från nocken under det att sländan sattes i rotation. Genom det skapades en tråd, som spinnaren, när sländan nådde marken, lindades upp på tenen. Därefter fortsattes spinnandet ånyo. Spinnaren kunde själv reglera tjockleken och hårdheten på tråden. Sländtrissor har vanligen hittats i kvinnogravar, men spinnandet var inte enbart ett kvinnoarbete, eftersom det också kunde göras »utanför dörrfästet». Husets fru spann lin medan tjänstekvinnan fick spinna blånor och i fornisländsk diktning används spinnandet för att markera status. I Völundskvädet vilar sig svanmörna på stranden och spinner fint lin (*dýrt lín spunnu*).

Inskriften på den välgjorda sländtrissan är gjord av Holma. Namnet *Holma*, som inleder inskriften, är ett kortnamn till kvinnonamn som *Holmdis*, *Holmfridr* och *Holmlaug*. Hur resten av inskriften skall tolkas är mindre säkert. Runföljden **at · sihtrygs** skall förmodligen uppfattas som en possessiv eller kollektiv genitiv. En sådan kan stå med ett underförstått huvudord. Ett särskilt fall i fornsvenskan är då prepositionen *at* följs av en genitiv, som t.ex. *Warpir giestir dräpin at bondans* (VgL). En dativ *husi* eller *hemi* har här blivit utelämnad (E. Wessén, Svensk språkhistoria 3. Grundlinjer till en historisk syntax (1965), s. 24). De därpå följande runorna **i · esi** är sannolikt ett prepositionsstyrt ortnamn *i Āsi*, som utgör den senare delen av nominalfrasen. Enligt Lars Hellberg (Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse, i: Kumlabygden Forntid – Nutid – Framtid 3 (1967), s. 113) finns *Ās* som namn på mycket gamla bebyggelser vid rullstensåsar i bl.a. Uppland. Det etymologiskt svårförklarade ordet är besläktat med terrängbeteckningen *ås*, som ursprungligen kan ha varit en *u*-stam, vars dativform i runsvenska och äldsta fornsvenska bör ha haft formen *Āsi*. En gammal bebyggelse *Ās* finns i Långtora socken, knappt tre mil nordväst om Sigtuna. Runföljden **esi** kan knappast vara någon form av ett ord motsvarande isl. *esja* f. 'täljsten' med en insnövad betydelse 'sländtrissa av täljsten'. I ett sådant fall skulle man dessutom ha väntat sig en konstruktion med prepositionen *ā*, dvs. *gærði (rūnar) ā* »gjorde (runorna) på».¹

¹ Inför publiceringen i *Nytt om runer* 15 diskuterade James Knirk inskriften 2001 med Jonna Louis-Jensen, Det Arnamagnæanske Institut, Köpenhamn. I ett brev till Knirk den 4/9 2001 meddelade hon att hon med hänsyn till att Aasen anger betydelsen täljsten för det fem. *esja* finner det frestande att anta att **esi* n. är ett okänt ord för föremålet (här trissan) som är gjord av täljsten. Då kan **esi · þita** vara objekt för **gierþi** och **i** prepositionen *i*

Runristade lösföremål från Sigtuna

Sl 64 Sigtuna, Kv. Professorn 1.

Fig. 4. Detalj av inskriften med runorna 1–13 **hulma · gierpi · at ·**. Foto Bengt A. Lundberg 1999 (RAÄ/KMB f9915803).

Fig. 5. Detalj av inskriften med runorna 6–21: **· gierpi · at · sihtrygs ·**. Foto Bengt A. Lundberg 1999 (RAÄ/KMB f9915804).

brukad i absolut ställning. Den utelämnade rektionen för prepositionen skulle då vara handtenen (»sländan»). Översättningen skulle då lyda »Holma gjorde denna trissa till (sländan)». Även om prepositionen *ā* hade varit naturligare kan man inte utesluta att använda *ī*.

Fig. 6. Detalj av inskriften med runorna 14–29: **sihtrygs · i · esi · þita**. Foto Bengt A. Lundberg 1999 (RAÄ/KMB f9915805).

Fig. 7. Detalj av inskriften med runorna 19–29: **ygs · i · esi · þita** samt 1–7 **hulma · gi**. Foto Bengt A. Lundberg 1999 (RAÄ/KMB f9915806).

Runristade lösföremål från Sigtuna

Sl 64 Sigtuna, Kv. Professorn 1.

Fig. 8. Detalj av inskriften med runorna 23–29: **esi · þita** samt 1–11 **hulma · gierþi** . Foto Bengt A. Lundberg 1999 (RAÄ/KMB f9915807).

Detta dokument ingår i en digital utgåva av runristade lösföremål från Sigtuna. Dessa publiceras fritt tillgängliga på Internet.

Texten är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter eller känner till källor som inte har utnyttjats är du välkommen att meddela författaren dessa på nedanstående e-postadress.

Författare: Helmer Gustavson
E-post: margareta.gustavson@comhem.se

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel. 08-5191 8000, Fax 08-660 7284
www.raa.se